

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ HES TEKNİK GEZİSİ

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) Yönetim Kurulu, basın toplantısı ile “Doğu Karadeniz Bölgesi HES Teknik Gezisi Raporu”nu açıkladı. Raporun sunumunu yapan EMO Yönetim Kurulu Yazmanı Erdal Apaçık, bölgedeki HES projelerinde kamu denetiminin olmamasını eleştirirken, can suyundan, balık geçitlerine, inşaat hafriyatından, dağıtım ve iletim bağlantı sorunlarına, şirketlerin azami kar amacıyla kural dışı çalışmalarına, işyerlerinde taşeronlaşmaya varıncaya kadar uzanan tespitleri ortaya koydu.

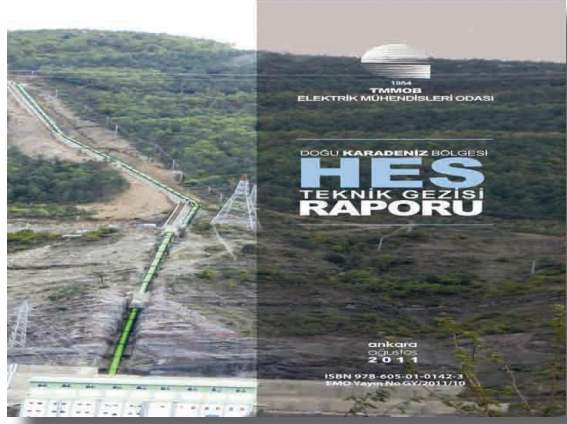
EMO Genel Merkezi’nde 20 Ağustos 2011 tarihinde yapılan basın toplantısına, TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi Hüseyin Yeşil, EMO Yönetim Kurulu Yazmanı Erdal Apaçık, EMO Yönetim Kurulu üyeleri Mehmet Turgut ve Mehmet Bozkırılıoğlu ile Doğu Karadeniz HES Teknik Gezisi Komisyonu üyeleri Elektrik Mühendisi Hamza Koç ve Meteoroloji Mühendisi İsmail Küçük katıldı.

EMO Yönetim Kurulu Yazmanı Erdal Apaçık, EMO’nun HES’lerle ilgili artan tepkiler ve HES yapımı süreçlerindeki olumsuzlukları yerinde görmek üzere Doğu Karadeniz yöresine teknik gezi gerçekleştirdiğini belirterek; Trabzon, Rize ve Artvin illerindeki inşaat aşamasında veya yapımı tamamlanmış HES’lere ilişkin hazırlanan raporun sunumunu yaptı. EMO’nun yıllardır hidrolik potansiyelimizin değerlendirilmesinin önemini vurguladığını kaydeden Apaçık, “Ancak, hidrolik potansiyelimizin değerlendirilmesinde toplum yararı gözetilmeksizin, derelerimiz piyasacı bir anlayışla özel sektöre devredilmiştir. Hidroelektrik santraller bilimsel ölçütlerle, havza planlaması temelinde, yerel halkın onayı alınarak projelendirilmek yerine; ciddi çevre tahribatları yaratılarak, her türlü denetimden uzak, tamamen şirket kârlılığı temelinde yapılmaktadır” dedi. Apaçık, HES’lere ilişkin süreç hakkında şu bilgileri verdi:

“Ülkemizin dört bir yanında HES faaliyetleri sürmektedir. 2000’e yaklaşan sayıda HES projesi bulunmaktadır. Bu projeler topoğrafik yapısının dik ve su potansiyelinin fazla olduğu Doğu Karadeniz’de yoğunlaşmıştır. Geziyi yaptığımız tarihlerde, su kullanım hakkı anlaşması çerçevesinde, Trabzon’da 135, Rize’de 84 ve Artvin’de 24 adet HES yapımı planlanmıştır.”

Teknik olarak HES yapımı hakkında da bilgi sunan Apaçık, rapordaki saptamaları şöyle aktardı:

“Üretime Geçmiş Olan Tesislerde Yapılan Gözlemler:

Bu tesisler üretime geçmelerine rağmen etraflarında kısmi imalatların devam ettiği,

Bazı tesislerin, özellikle doğal doku ile uyumlu olmayan yapılar imal ettikleri,

Özellikle ‘balık geçitlerinin’ sadece yasak savma amacıyla yapıldığı,

Can suyu kontrolü için yapılan ölçüm tesislerini yeterli olmadığı, bunların işletmelerinde sorunlar yaşanacağı,

Bazı tesislerin bırakması gereken can suyunu hiç bırakmadıkları ya da belirlenen değerin altında bıraktıkları,

İmalatların yapılması sırasında özellikle malzemelerin dökülmesinde bir kural gözetilmediği, dökümlerin rastgele yapıldığı,

Bazı firmaların daha fazla düşü sağlama adına üretim tesislerini taşkın yatağının içerisine yerleştirdikleri,

Yapıların yakın çevresinde yapılan düzenlemelerde özellikle geçiş yolları sağlanması amacıyla dere yataklarının tamamen ya da kısmen kapatıldığı,

Bazı tesislerin ek düzenlemelerinin, mühendislik kuralları yok sayılarak yapıldığı,

Özellikle dere yatakları için yapılan müdahalelerin taşkın oluşmasına neden olabileceği,

Kurulu güçlerin çok altında üretimin gerçekleştirilmekte olduğu, gözlenmiştir.

İnşaat Halinde Olan Tesislerde Yapılan Gözlemler (Bu değerlendirmelere Deriner Barajı dahil değildir.)

Bazı inşaatların tamamen durduğu (mahkeme ya da diğer nedenler),

İmalatta açığa çıkan hafriyatların hiçbir kural gözetilmeden geliş güzel döküldüğü,

İmalatlarda çıkan hafriyatların arazi yapısına göre rastgele bırakılması sonrasında hiç zarar görmeyecek alanların, bitki örtüsünün ve özellikle ağaçların çok büyük oranda zarar gördüğü,

Bazı tesislerin imalatı sırasında jeolojik yapının uygun olmaması ya da jeolojik yapıya uygun imalat yapılmamasından dolayı tesis binalarının heyelan altında kaldığı, İşçi güvenliğine ilişkin önlemlerin yetersiz olduğu, Çevre köylerin ulaşım yollarının güvenliği için hiçbir kurala uyulmadığı, görülmüştür.

Bağlantı Sorunları

Üretim tesisleri için hazırlanan fizibilite raporlarının yöre koşulları yeterince incelenmeden hazırlanması,

Aynı bölgede birden fazla başvuru olması,

Havza içinde yer alan üretim tesislerinin lisansların bir planlama kapsamında olması,

Yatırımların da benzer şekilde farklı zamanlarda yapılması,

Mevcut dağıtım tesislerinin bu üretimin ancak bir kısmını aktarabilecek kapasitede olması,

Santrallerin en yakın 154/34,5 kV TM'ye olan uzaklıkların belirlenememesi,

Bölgede enerji tüketimi sınırlıdır ve mevsimsel farklılıklar fazla değildir. Kısa ve orta vadede yatırım olarak yoğun enerji tüketen tesisler öngörülmektedir. Dolayısıyla tüketim artışı ülkenin genel tüketim artışı/ azalışına paralellik göstermektedir.

Bölgede planlanan üretim tesisleri ise ihtiyacın çok çok üzerindedir. Mevsimsel üretim değerleri incelendiğinde çok büyük farklılıklar görülmektedir.

Dağıtım Şebekeleri Açısından Durum

Bölgede dağıtım hatları yetersizdir. Tüketim amaçlı planlanmış ve tesis edilmiştir. Üretilen enerjinin mevcut dağıtım hatları üzerinden şebekeye aktarılmasında sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca hatların çok uzun olması hat kayıplarının artmasını da beraberinde getirmektedir ki bu durum HES'lerin verimliliğini daha da düşürmektedir.

İletim Şebekeleri Açısından Durum

Dağıtım şebekeleri açısından belirtilen tüm olumsuzluklar iletim şebekeleri açısından da geçerlidir. Bölgede enerji nakil hatları dışında trafo merkezleri de yetersizdir. Gene bölge arazi yapısından dolayı çok fazla TM yapılabilecek alan bulunmamaktadır. TM yapılabilmesi için ya bölge halkının kullandığı sınırlı miktarda olan araziler kamulaştırılmakta ya da orman arazisi tahrip edilmektedir.

Kullanılan Teknoloji

Dünyada Türbin-Generatör grubu ve bunların diğer donanımları imalatı yapan teknolojiyi elinde bulunduran çok sayıda ülke bulunmasına rağmen ülkemizdeki yatırımcılar gerek ucuz olması, gerek temin sürelerinin kısa olması, gerekse ödeme koşullarının daha uygun olması sebebiyle daha çok Çin ve eski Doğu Avrupa ülkelerinin ürünlerini tercih etmektedir. Batı Avrupa, Amerika, Kanada, Brezilya, Japonya ve Hindistan ürünleri çok sınırlı bir kullanıma sahiptir.

Genelde kullanılan ürünler kalitesi belirsiz, tamamen ucuzluk ve kısa temin süresi nedeniyle tercih edilmiş ürünler olmaktadır. Ürün kalitesi ve uygunluğunu kontrol eden herhangi bir mekanizma kurulmadığından bu konuda tek belirleyici yatırımcı olmaktadır. Bu durumda orta vadede ülkemizin bir HES çöplüğü olması kaçınılmazdır.

HES Şirketlerinde Esnek Çalışma ve Taşeronlaşma

Sahipler artan yatırım maliyetlerini düşürebilmek/geri alabilmek için farklı koşullarla yatırım ve işletme yapmaya çalışmaktadırlar. Bunun sonucu olarak da kalite, iş ve işletme güvenliğini ortadan kaldıran bir anlayışla çalışmaktadırlar. Ayrıca, gerek yatırım gerekse işletme sırasında uyması gereken asgari koşullara uymamakta ve maksimum fayda sağlayıp, yatırımın bir an önce geri dönüşünü sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu alan da denetimsiz olup gerekli kurallar dahi henüz konulmamıştır. (Asgari çalışması gereken teknik eleman sayısı, çalışma süreleri, periyodik bakımlar vb.)

Yapım aşamasında olduğu gibi işletme aşamasında da taşeronlaşma başlamıştır. Yatırımcı firmalar işletmeleri taşeronlaştırarak birçok sorumluluktan kurtulmakta, taşeron (işletmeci) az sayıda elemanla birkaç tane santral çalıştırarak işletme maliyetini minimize etmektedir.

Teknik gereklilikler ve işçi hakları ‘maksimum fayda’ya feda edilmektedir. Şöyle ki; normalde 3 vardiya en fazla 8 saat çalışması gereken teknik eleman çoğu zaman 12-24 saat aralığında çalıştırılmakta; fazla mesai, hafta sonu izni vb. hakları verilmemektedir.”

Denetim Yok

Havza planlamasına vurgu yapan EMO Yönetim Kurulu Yazmanı Erdal Apaçık, bölge halkının tepkilerini de basın mensuplarına aktardı. Apaçık, HES’lerin denetimi konusunda yaşanan sorunu ise şöyle ortaya koydu:

“Proje hazırlanırken normlara uygun olmayan mühendislik çalışmalarının yapıldığı, birçok HES için gerekli ölçümlerin olmadığı, projelerin sanal değerler ile yapıldığı bilinmektedir. Bu durum ekonomik ve ekolojik sorunlar ile taşkın gibi ileride telafi edilemeyecek zararların oluşmasına neden olmaktadır. İlgili kamu kurumları bilimsel ölçüğe göre proje denetimi yapmak yerine, firmaların isteklerini onaylayan ya da müdahil olmayan bir tutumu sürdürmektedir. Bunun sonucu olarak da; mühendislik normlarına uymayan denetimsiz projelerde, ya yapıya yönelik öncelikinden daha fazla yatırım yapılarak iyileştirmeler söz konusu olmakta, ya da tesisin kabulü firmanın sorumluluğuna bırakılarak işlemleri yapılmakta ve tesis işletmeye açılmaktadır. Bu durum her açıdan kamusal zarara yol açmaktadır. Denetimin, proje aşamasının başından itibaren yerinde ve saha koşullarında gerçek-leştirilmesi bir zorunluluk olmalıdır. Ancak HES yapıları için proje aşamasından inşaat aşamasına kadar tam bir denetimsizlik hâkimdir. Denetimin, kamusal kay-nakları koruma, bilim ve mühendislik gereklerini yerine getirme noktasında, toplum yararı öncelikli olarak yapılması gereklidir. Ancak, enerji sektörü piyasalaştırılırken denetim de piyasa mantığı içinde özel şirketlere devredilmektedir.”

Erdal Apaçık, raporun sunumunu, EMO'nun "Elektrik enerjisi doğal bir tekeldir. Bölgede üretim, iletim, dağıtım ve tüketim birlikte ele alınarak kamusal çıkarları gözetilen merkezi bir planlama yapılmalı, bu planlamaya yöre halkının katılımı ve katkısı sağlanmalıdır" saptamasıyla tamamladı.

Gazetecilerin soruları üzerine Apaçık, yöre halkının köy derneklerinden başlayıp çeşitli platformlar oluşturarak örgütlenmelerinin söz konusu olduğunu söyledi.

Meteoroloji Mühendisi İsmail Küçük de, planlanan 1215 santralın tamamının 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu sonrasında özel sektör tarafından geliştirildiğini, bunların kurulu güçlerinin 5 bin 300 megavat olacağını belirterek, "Bu tesisler havadan konar gibi geldi. Paraşütle işgal ordusu gibi atılmış oldukları için hepsine yetişmek zor oldu. Yeni yayımlanan lisanssız elektrik üretimine ilişkin yönetmelikle birlikte en az 10 bin HES daha planlanacak ve hiçbiri üretime de katkı vermeyecektir" diye konuştu.

Suyun Ticarileşmesi Vurgusu

TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi Hüseyin Yeşil ise planlanan HES'lerin Türkiye'nin elektrik ihtiyacının karşılanmasında yüzde 10'luk bile pay sahibi olamayacak küçük küçük bir sürü proje olduğuna dikkat çekerek, yöre halkının isteği ya da isteği olmamasının ötesinde enerji arz-talep dengesi açısından da sorgulanması gerektiğini anlattı. Yeşil, enerji verimliliğine yönelik önlemlerin tamamen alınması durumunda elektrik tüketiminin yüzde 20'si düzeyinde bir tasarruf sağlanabileceğini, yani aynı üretim ve yaşam standardı için yüzde 20 daha az enerji tüketileceğine dikkat çekerek, sorunun tek başına yöre halkının konumuyla değil, bu gerçekler ışığında değerlendirilmesi gerektiğini anlattı. EMO'nun ısrarla HES yapılmasını istediğini, ancak gelenen noktada su kullanım hakkını alan ve satan bir yapı kurulduğunu kaydeden Yeşil, bunun hidrolik potansiyelin değerlendirilmesi değil, suyun ticarileşmesi anlamına geldiğini, "İster santral yapılsın, ister yapılmassın, bu suyun kullanım hakkının satışıyla, onu köylüye satacaklardır" sözleriyle ortaya koydu.

